

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТВАРИННИЦТВА: ГАЛУЗЕВА СПЕЦИФІКА

Анотація. Проаналізовано результати наукових досліджень з питань формування та розвитку людського капіталу в аграрному виробництві. Визначено, що формування людського капіталу в тваринництві відбувається в складних умовах, під впливом низки негативних факторів, що значно уповільнює цей процес. Обґрунтовано напрями формування та розвитку людського капіталу тваринництва з урахуванням галузевої специфіки.

Ключові слова: людський капітал, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, галузь тваринництва, галузева специфіка, кваліфікація.

Summary. The results of scientific research on the formation and development of human capital in agrarian production are studied. It is determined that the formation of human capital in animal husbandry occurs under difficult conditions, under the influence of a number of negative factors, which significantly slows down this process. The directions of formation and development of the human capital of the

Key words: human capital, innovation development, innovation, industry livestock, industry-specific qualification.

Постановка проблеми. У сучасному світі людський капітал дедалі більшою мірою стає джерелом життєвої сили і розвитку будь-якого підприємства і суспільства в цілому. Саме людський капітал, а не обладнання і виробничі запаси, є визначальним фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств, економічного зростання та ефективності економіки.

Актуальність цих питань у ринковій економіці обумовлена зростанням інтересу до творчих здібностей людини, їх активізації, інтелектуальної діяльності, що збігається із загальною закономірністю розвитку сучасної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одними з перших дослідників людського капіталу були зарубіжні економісти та соціологи Г. Беккер [1], Е. Денісон, Р. Дорнбуш, Дж. Кендрік, Дж. Мінсер, Р. Солоу, Л. Туроу, С. Фішер, Л. Хансен, Р. Шмалензи, Т. Шульц та інші. Вони визначили економічну категорію „людський капітал” і виявили одне з його виняткових якостей – здатність створювати особистий, економічний і соціальний добробут і прискорювати економічне зростання. У вітчизняній науці проблема людського капіталу розглянута у працях Д. Богині [2], В. Воронкової [4], Н. Голікової [5], О. Грішнкової [6], І. Лапшиної [8], В. Мандибури [9] та інших науковців. Теоретичним і практичним аспектам проблеми формування та використання людського капіталу в аграрному секторі економіки присвячені дослідження О. Бородіної [3], Л. Курило [7], Л. Михайлової [10] та інших авторів.

НЕзважаючи на значну кількість досліджень проблем розвитку кваліфікаційних характеристик трудових ресурсів і їх зв'язку з ефективністю праці і виробництва, питання формування і розвитку людського капіталу, його сучасного стану

в сільському господарстві в цілому, і в його найбільш трудомісткій галузі – тваринництві зокрема, комплексна оцінка, особливості формування і розвитку цієї найважливішої складової економічного зростання потребують подальшого вивчення.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів формування та розвитку людського капіталу галузі тваринництва з урахуванням галузевої специфіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі вивчення людського капіталу визначається необхідністю нового погляду на людину та її життя як на головне надбання українського суспільства і один з найважливіших факторів досягнення економічного прогресу. Для України, яка робить кроки в становленні інноваційної економіки, важливо усвідомити ключову роль людського капіталу. Гігантський, як за значенням, так і за соціальним змістом, перехід країни до нової стадії інноваційного розвитку має великий загальноцивілізаційний зміст, що є початком переосмислення української реальності.

Розвиток людського капіталу, поліпшення його якостей дозволяє розв'язувати численні соціально-економічні проблеми, прискорювати інноваційний розвиток регіонів. Людський капітал є основним джерелом численних новацій і змін у суспільстві, фактором його вдосконалення, переходу до нової якості.

Особлива роль людського капіталу полягає в тому, що, з одного боку, він виступає як необхідний ресурс підприємства, а з іншого – як суб'єкт, який призводить до продуктивного руху всі чинники конкурентоспроможності. Тобто людський капітал є визначальним фактором конкурентоспроможності підприємства.

Специфіка людського капіталу в тваринництві визначається його особливостями. Найбільшим чином на формування людського капіталу

цієї галузі впливають організаційно-економічні особливості та соціально-економічні умови (рис. 1).

Рис. 1 Особливості, що визначають специфіку формування та використання людського капіталу тваринництва.

Джерело: авторська розробка

Організаційно-економічні особливості обумовлені роботою з природними і біологічними об'єктами (земля, рослини, тварини), що визначають високу залежність результату праці від фізіологічних особливостей та природно-кліматичних умов господарювання.

Як основний засіб виробництва в тваринництві використовуються продуктивні тварини, здійснюються витрати на їх розведення, утримання, годівлю, ветеринарне обслуговування тощо. У цьому виражається поєднання природного і економічного процесів при виробництві продукції. Багатофакторність ефективності тваринництва, що впливає з різноманіття прямих і непрямих впливів на результат ведення виробництва, визначає складність організації, управління й обліку в галузі.

Сучасний розвиток науково-технічного прогресу дозволяє організувати ведення тваринництва з широким використанням сучасних засобів механізації і автоматизації виробничих процесів. Повністю автоматизовані тваринницькі комплекси наразі не рідкість, їх обслуговування та ефективна експлуатація вимагає від працівників різнобічних знань у багатьох галузях науки та практики. Наприклад, головний зоотехнік має володіти гли-

бокими знаннями не тільки в зоотехнії, але і в механізації виробництва, ветеринарії, економіці, у виробничій логістиці тощо.

Чим вище механізація виробничих процесів, тим вище вимоги до кваліфікації і знань працівника, тим вище його відповідальність за раціональне та ефективне використання вкладень підприємства у виробництво.

Однак у галузі тваринництва вкладення в механізацію і автоматизацію виробництва не є основоположною умовою прибутковості виробництва. Необхідна фізіологічна здатність тварин до високої продуктивності, забезпеченість породними якостями і здоров'ям. Робота з оцінки та поліпшення стану здоров'я тварин повинна здійснюватися із застосуванням методів профілактики захворювань, своєчасного лікування тощо. Основною метою є збереження здоров'я і продуктивності тварин на якомога більший термін, що вимагає від фахівців і робітників тваринництва високої кваліфікації, відповідальності, постійних зусиль у самоосвіті. Робота щодо поліпшення породних якостей тварин має проводитися постійно, орієнтуватися на отримання результату в майбутньому, тому вимагає ретельного планування і добору методів. Це можливо тільки, якщо фахівець з від-

творення стада має специфічні знання в цій галузі поряд зі знаннями ветеринарної та зоотехнічної справи та інших суміжних галузей знань.

Тварини, крім фізіологічних, мають психічні властивості, які також мають враховуватися при організації їх утримання. Наприклад, продуктивність корів вище в стабільних групах, ніж у групах, де склад тварин постійно змінюється. Знання особливостей психології тварин відносяться до специфічного інтелектуального капіталу працівників тваринництва, володіння ними та їх застосування дозволяє отримувати високу продуктивність худоби та птиці.

Сприятливе середовище для підтримки здоров'я і високого рівня продуктивності тварин забезпечується шляхом виконання вимог ветеринарного обслуговування, утримання, застосування інноваційних технологій годівлі, що обумовлює високу продуктивність тварин і отримання прибутку.

Диспаритет цін на продукцію, виробничі ресурси і послуги знижує ефективність виробництва, змушує виробників економити, в тому числі на заробітній платі і соціальному забезпеченні працівників, рівень яких на сьогоднішній день є одним з найнижчих. Цим обумовлена низка соціально-економічних проблем села, серед яких, крім низької заробітної плати, є недостатній рівень освіти, відсутність і регрес інфраструктури в сільській місцевості, падіння престижу роботи в сільському господарстві як важкої і низькооплачуваної. Працівники, які мають високий людський потенціал, воліють працювати в інших, більш прибуткових, галузях, цим обумовлена висока трудова міграція з сільської місцевості в міста.

Перераховані особливості визначають специфіку людського капіталу працівників сільського господарства в цілому і галузі тваринництва, зокрема:

— складність організації виробництва в тваринництві ставить високі вимоги до кваліфікаційної та інтелектуальної складової людського капіталу. Працівникам потрібні різнобічні знання в зоотехнії, ветеринарії, кормовиробництві, механізації і автоматизації виробничих процесів, економіці і організації виробництва, логістиці тощо;

— низька заробітна плата в поєднанні з високою відповідальністю і напруженістю праці, соціальні проблеми села визначають недостатність матеріальної, моральної, професійної віддачі від роботи в тваринницькій галузі, що зумовлює відтік працівників, які володіють високими професійними якостями, низький рівень розвитку і накопичення людського капіталу;

— обмежений характер спеціалізації, відсутність іншої роботи в сільській місцевості визначають вимушений професійний вибір жителів сільської місцевості і як наслідок, — недостатню

мотивацію на високе професійне зростання та розвиток свого людського капіталу.

Висновки. Вишевикладене дає змогу дійти висновку, що формування людського капіталу в тваринництві відбувається в складних умовах, під впливом цілої низки негативних факторів, що значно уповільнює цей процес.

Мотивація працівників у сільському господарстві має специфіку, пов'язану з особливою соціальною структурою, властивими лише сільським жителям нормами поведінки, близькістю їх до природи. З огляду на це, не можна здійснювати мотивування працівників без глибокого вивчення чинного мотиваційного комплексу працівників та інструментів впливу на нього.

Вивчення результатів наукових досліджень з питань формування та розвитку людського капіталу в аграрному виробництві дозволило визначити людський капітал галузі тваринництва, як сукупність індивідуальних професійних, інтелектуальних, культурних, соціальних, фізичних і духовних можливостей індивідуума, здатних приносити прибутки та забезпечувати техніко-технологічне середовище утримання тварин, в якому досягається оптимальне співвідношення витрат на виробництво та ефективності галузі.

Література

1. Беккер Г. Человеческий капитал / Г. Беккер. — М. : Изд-во МГУ, 1997. — С. 11.
2. Богиня Д.П. Основи економіки праці: навч. посіб. / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. — К. : Знанняпрес, 2000. — 313 с.
3. Бородіна О. М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, перспективи розвитку: [монографія] / О. М. Бородіна; Ін-т агр. економіки УААН. — К., 2003. — 274 с.
4. Воронкова В. Г. Формування концепції гуманістичного менеджменту та її вплив на розвиток людського потенціалу в умовах глобалізації та євроінтеграції / В. Г. Воронкова, Р. Андрюкайтене, М. Ю. Максименюк, В. О. Нікітенко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. — 2016. — Вип. 65. — С. 13-26.
5. Голікова Н.В. Людський капітал як фактор зростання та розвитку економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Н.В. Голікова. — К. : Ін-т екон. прогнозів. НАН України, 2004. — 24 с.
6. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / Грішнова О. А. — К: Знання. — 2001. — 254с.
7. Курило Л.І. Людський капітал як чинник формування інтелектуального капіталу і економічного зростання / Л.І. Курило // Економіка АПК. — 2010. - №9. — С.126-131.
8. Лапшина І. А. Розвиток людського капіталу як фактор інвестиційної привабливості економіки електронний ресурс — Режим доступу: <http://www.mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/chekan/6.pdf>.
9. Мандибура В. О. Идеологічна і об'єктивна складові економічної «теорії людського капіталу» / В. О. Мандибура // Екон. теорія. — 2009. - №1. — С.34-49.

10. Михайлова Л. І. Людський капітал: формування та розвиток в сільських регіонах: монографія / Л. І. Михайлова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 388 с.

References

1. Bekker, H. (2003). Chelovecheskoe povedeniye: ekonomicheskiy podkhod [Human behavior: the economic approach]. Moskva: HU-VSHE (in RUS).
2. Bohynia, D., & Hrishnova, O. (2000). Osnovy ekonomiky pratsi [Basics of labor economics]. Kyiv: Znanniapres (in Ukr.).
3. Borodina, O. (2003). Liuds'kyj kapital na seli: naukovy osnovy, stan, perspektyvy rozvytku [Human capital in the countryside: scientific foundations, state, prospects of development]. Kyiv: Instytut ahrarnoi ekonomiky (in Ukr.).
4. Voronkova, V., Andriukajtene, R., Maksymeniuk, M., & Nikitenko, V. (2016). Formuvannia kontseptsii humanistychnoho menedzhmentu ta ii vplyv na rozvytok liuds'koho potentsialu v umovakh hlobalizatsii ta ievrointehratsii [Formation of the concept of humanistic management and its influence on the development of human potential in the conditions of globalization and European integration]. Humanitarnyj visnyk Zaporiz'koi derzhavnoi inzhenernoi akademii (Humanitarian Bulletin Zaporizhzhya State Engineering Academy), 65, 13-26 (in Ukr.).
5. Holikova, N. V. (2004). Liuds'kyj kapital iak faktor zrostannia ta rozvytku ekonomiky [Human Capital as a Growth and Economic Growth Factor] (Institute for forecasting economics). Kyiv, Ukraine (in Ukr.).
6. Hrishnova, O., (2001). Liuds'kyj kapital: formuvannia v systemi osvity i profesijnoi pidhotovky [Human capital: formation in the system of education and vocational training]. Kyiv: znannia (in Ukr.).
7. Kurylo, L., (2010). Liuds'kyj kapital iak chynnyk formuvannia intelektual'noho kapitalu i ekonomichnoho zrostannia [Human capital as a factor in the formation of intellectual capital and economic growth]. Ekonomika APK (Economics of the agro-industrial complex), 9, 126-131 (in Ukr.).
8. Lapshyna, I., Rozvytok liuds'koho kapitalu iak faktor investytsijnoi pryvablyvosti ekonomiky [Development of human capital as a factor of investment attractiveness of the economy]. Retrieved from: <http://www.mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/chekan/6.pdf> (in Ukr.).
9. Mandybura, V. (2009). Ideolohichna i ob'iektyvna skladovi ekonomichnoi «teorii liuds'koho kapitalu» [Ideological and objective components of the economic „theory of human capital”]. Ekonomichna teoriia (Economic theory), 1, 34-49 (in Ukr.).
10. Mykhajlova, L. (2008). Liuds'kyj kapital: formuvannia ta rozvytok v sil's'kykh rehionakh [Human Capital: Formation and Development in Rural Regions]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukr.).